

ЦЕНА 1—50 К.

Татский язык

С
16

ИЗ ФОНДА РЕДКОЙ И СТАРОЙ
КНИГ

СУЛЕЙМАН СТАЛЬСКИЙ

**ВИХДЕ ОМОРЕ
ПРОИЗВЕДЕНИЯГЪО**

30413

ДАГГИЗ-1939-Махач-Кала

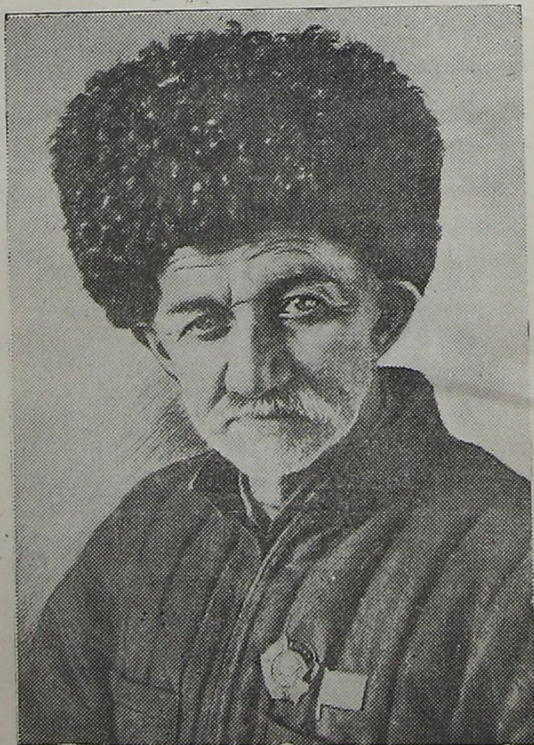

ИЗ ФОНДА РЕДКОЙ И СТАРОЙ
КНИГИ

Тат
с
с. 70

СУЛЕЙМАН СТАЛЬСКИЙ

ВИХДЕ ОМОРЕ
ПРОИЗВЕДЕНИЕГЪО

X

1310

1954

НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА
ДАГЕСТАНСКОГО УЧЕБНО-НАУЧНОГО ЦЕНТРА
АКАДЕМИИ НАУК С.С.С.Р.
2066
30413

ДАГЕСТАНСКОЕ
ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
1939

ЭЗ РЕДАКТОР.

Э и книга дешенде омори кими вихде ве-
гирде оmore стихигъо ве мэгнигъой эн буъзуър-
ге поэт хэлгъи дагестан, орденоносец Сулейман
Стальский

Э гуьнжундеки и книга иму не гуьнжундейм
ире э хронологически порядкаревоз, чуьтам иму
хубте хъисоб сохдеймге эри хундегоргъо, гъечу
гуьнжундейм и книга.

ИХДИЛОТ СУЛЕЙМАН Э ТОВУН ХУЪШДЕ

Дедейму эриме зен бордор бу, кейки бебейму
эй гъэгъ-ногъогъ ведекирд уре, хосд е зениге-
ре. Мере зенди э хуней лелейгойму, э говду.
Биебур бире э ижире кор бебеймуревоз, одоми-
гойму и гъэгъре ведешендуйт эз ме: гъе у сэглэт,
даже негъишдуйт дирере мере дэглэм шир де-
лее, угъо пучундуйт мере э е мурдале палаз,
бердуйт шендуйт э ён гъопуй бебейму. Гъечи
э биёбуревоз сер гирде омо зиндегуниме.

Гъуншимуре, комиреки у вэхди биребу муърде
гъил, езугъ оmore э ме, вегирдебу мере эй не-
не доре.

Те хьофд салаи ме мундум э ки эн у. Пес-
де бебейму егиле дирени: келе гъил, э хъет
гъунши—„о, и гъилменики?“ берд мере э ки
хуьшде.

Бибейму ранжбер бу, оммо перголию небу. У
шор мибисдо е бэхш гъэйгъуй кор хуьшдере э
сер кук хуьшде эй вешенде ве гъелуьсди бисдо

Кесег эз биографический повесть э товней Сулейман
Стальский „Сулейман эз Ашага-Сталь.“

хээрэй вегирдегор, ковхоре хуно. Хуней эн у пур бу эз тозе глэйлгыо. Угее дедей пэхьни мисохд эз ме ловошгьой суймергэндилире. Ме келе бирем, чуйтам гьечу зенде оморемге э е жерге э гомишевоз. Эз у вэхд гьич э ёрме нисди, эз буй серги бэгтэй. Песде нечоьг бисдо бебейму, хьолю деш гурунд бисдо. Ме ние дануьсденуьм гьисди чуй глээр буге у, оммо уре шев ве руз эдембу глээизт доре могоьбули, тешнеире хуно. У омбор фикир мисохд, ве эхирде кейки у вэхисд эз хьэлов-мэглуюм бисдогьоре хуно, бебейму эз эгьуьл гьэриш биребу. Э соьгэ рузгьоревоз у эз куче кура мисохд сенгьгьо, кешей хуьшдере пур сохде миовурд э хуне ве пэхьни мисохд эз одомигьо, угьо девлети гуфдире. Ме э ёр овурденуьм бебеймуре гье ебо пир бисдогьоре э зердов зере чумгьоревоз. У муьрд, гьишде э гьужогь дедей шеш глэйлгьоре, ве э гьемей хьээт лов-тум бире гьембиз месегьой чоире...

Мере глэйб месохит, дусдгьо, ки ме ние дануьсденуьм гуфдире е точни датай эн у вэхде. У вэхди ужире девргьо бируьт. Э гьемей округ иму у вэхди энжэгь дуй одоми дануьсдембируьт хунде, угьош начальник эн почта ве старшине, комигьоки венорембируьт э сер шляпей лембеи.

Ме-белкем мибисдорум сиздегь сала, кейки вадарафдуьм эз дигь иму. Э Дербенд мере сигьмиши дорембу ки буге е гюшире жугьур. Ме мугьоет мибисдорум э се верс дур бугьо онгурбогь энү, мугьоет мибисдорум э коюшши энү, хуьвуьм мивенжируьм, хьээт энуре темиз мисох-

дум. Чор сал батраки сохдум эри эн и одоми недануьсде не зимисду не гьеминоне. Эз ки хозьяин вадарафденге-гене эри рафде мере жиге небу, куьфгьой меш пушотеинере хуно бим-буш бу.

У вэхди мевогошдум э дигьме. Оммо э Ашага-Сталь батрагьо омбор бируьт, эзгьэдер зиёди. Хэйли вэглдо ме эдигь мунде кор сохдум эри гьуншигьо э рузине. Ме жогьил бируьм. И кор лап элчэгьини, дусдгьо, жогьиле одоми кор хогьу эз гьуншигьо э рузине. Одомигьо ихдилот сохдут ки, дур нэгл, э Гяндже англичангьо арендовать сохдет эз падшоьг хори, эз жеки векенденуьт е жире жижегьо (нугьорес). Унжо герегуьт фэхьлегьо. Гьечи ме э одомигьойгеревоз зу рафдуьм э Гяндже. Дуй сал ме кор сохдум э и плантациегьо, зигьисдуьм нимелит гисне, бисдорум кефсуьз эз гьуьздурме, тоб недорум, вирихдуьм. И бу лап гьегьигьэте желе: ме неки гьичиш гьэзенмиш несохдум, деш эз хэрчовни гьэрдхунд мундум, э жеки хорундембу имуре э руригьой говевоз. Эз Гяндже, э ёр хуьшденеме, нисди, чуйтам оmore расируьмге э Самарканд. Инжо ме поисдум э депо э кор чернорабочи, ве кор сохдум е ченд сал пес-песееки. Песде э куьнди е сал кор сохдум э постройкей мост (куьрпи) эз сер Сыр-Дарья. Лап омбор дирем ве дануьсдем ме э и салгьо. Ме дануьсдуьм ки, э гьеме жиге ве э гьер жиге четин бу эри фэхьлее одоми, эри гьишде рафде эз сери хуьшде минкин небу ки, косибе одомигьо э Сыр-Дарья ве э Ашага-Сталь ежире бедбэхдуьт. У вэхди ке-

ши мере э кор элой хуне, зу э ватан, э жеки гьисдуьт гьоврегой бебегьо-келебебегьоиме. Оммо пул кем мундебу. Ме демундум мунд э Баку э келе четиниревоз понсдум э кор э промыслагьой нефти. Кор сохдум унжо э куьнди дуй сал. Зигьисдуьм инжо кем хэржи сохде ве кейки э гужгьо-болегьоревоз кура бисдо мере егьэдер пул, мивинуьм, ме уже си сала мердуьм мере руьшгьо вери, уже эдее пир биренуьм. Биё хуне гируьм. И кор бу лап келе гьэйтгьуи эри косибе одоми. Оммо корме эбарасд омо суьфдеи гиле э гьуьмуьрме. Э дигь иму ме офдум бебе-деде-суьзе етима-духдер эн Орта-Стальский гьэреулчире. Э ме дорут уре омборе хэржисуьз, мегьр сохдут имуре, ве ме эри гьемишей кучмиш бисдорум э дигь. Гиросдуьт салгьо. Чуьтам э ёрме оморенуьтге исэглэт, лап гурунде ве шорсуьзе салгьо. Э десдин десмеревоз, э еки э зенмеревоз, ме вокурдум е чуькле хуне. Не хурдим, не хи-сирим, кошдим бисду. Бисдуре мугьоет мибисдо зенме, ме и вэхди эри кесгьойге бичин мисохдум. Гьечи зигьисдим иму э гьирогь эн дигь пенж сал, хьэрекет сохде эри ухшеш зере э одомигьо, оммо у вэхди одомигьо э хуьшеде ухшеш ние зерембируьт...

Егиле ме э хуне вогошдеки хурег пишнейре эй хурде, э е куче мивинуьм кура бирет омборе хэлгь.

Ме маьхтел мундум: Чуь кори у? Енебуге ки муьрди бу? Оммо гуфдире гереги эри ишму ки. у вэхди одомигьо дуй эз еки вирихдембируьт. Ко-

сигьо миведарафдуьт ве мивегошдут э хуне э дуьзди-пэхьники, чуьнки гьер руз ковхо мигешд-э дигь ве мигирд э ю вохурдегоре, мифуьрсо э эхирсуьзе бигор э эрх векендеи, гивь зерей.

Чуь бири эхи?-фикир сохдум ме ве куьнд бисдорум эз кура бирогору. Э минжи эн куче нуьш-дебируьт ошуггьой кучей, зурновгьо э лэглэ дери, эдембируьт мэглни хунде э товней буьлбуьл, соймиш биретгьо э васал. Э кешей ошуггьо мидекирдуьт пул нуьгьрей, муьси. Ошуггьо геймиш бируьт э гловдоли ве михундуьт э бесде чумгьоревоз, э хове хуно. Поисдум меш э хэлгьэвоз, гуш венорум: И чуь муьгьуьжуьзи, и гьеме эхи эз зуревоз дери э дуьлме. Поит егиле, поит!

— Султан,— гуфдируьм эз гьунши,— эхи ме гьер руз гуфдиренуьм эриме гье игьоре, эйчуь теймугьой э фикирме неомори эри хунде игьоре.

Э ме денишируьт гьеме кура бирегору. Гьемин гье и вэхди ошуггьо варасдебируьт мэглни хундеире.

Эхи игьо гофгьой мени,— хьэрой вегирдуьм ме, ехэн эн гьобоймере векенде, чуьнки мере герм бисдо.

— Туь эже, и кор эже, езугь— жогьоб дорут мере.— Туь ебо э хуьшеде дениш, гьичи гофгьо гуьн-жолуь гьисди эри эн у винитуь, буьлдуьрчини туь? Гьунши гуфди и гофе, ебойге э гьемей куче хэнде офдо. Пишней бу.

Огьо,— фикир сохдум ме,— гьейсэглэт нимешев эйчуь нисди...

Эхи и кор э гьувотевоз нисди, э глэмелданире-

воз нисди, не э пулевозиш нисди, одоми хундени эз дуэль—гуфдурум ме.—Бегем дуэльме эз гушд нисди, ишму эй чур хэндусденит, эй одомигьо?

Э хуне вогошдум ме

„Э товней буьлдурь гьерки гири хунде мида-
нурь“ — гуфдурум ме эз зен э хуне, ве э жигей
зурнов вегирдуьм ме килэхэ, суьфдеи гиле э
Гуьмуьрме сер гирдуьм эри стихи гуьнжунде:

Сеймиш бирей туь э гуьлгьо,
Хэбер нисди бегем туьре эз коргьо,
Эз глэзиет, муьрс гловигьо
Эз гирье, ве нолегьо, буьлдуьр

И строкгьо эз суьфдеи мэгӀнине, комиреки ме
гуьнжундем э ахир энур. Ме хундум уре эри
дусдгьойме, оммо дусдгьойме бовор несохдут.

— Э товней буьлдуьргьо э гуьлом омборе мэгӀ-
нигьон —гуфдируьт угьо.

— Э же шиновусдей туь и мэгӀнире Сулейман.
У имуре хьэз омо.

— И мэгӀни мени,—гуфдируьм ме.

— Эз эгьуьл не вадарафдейми туьш, бешемуре
хуно,—жогьоб дорут мере.

— Ме миденуьсдум гуьнжунде мэгӀни, хубтеш
э товней ме, оммо хубигьо э зиндегуниме кеми
—гуфдируьм ме эз дусдгьойме.

Бошгу, бигьил буьлдуьр мебугу, бигьил сег бу-
гу, эгер ишму бовор нис сохденитге: дитэме уре,
ве ме эри ишму мэгӀни гуьнжунум э товней сег.

— Хуб,—жогьоб дорут дусдгьо,—гьечу буге
гуьнжун туь мэгӀни эри ковхо, песе гене иму
миофим эри туь е чуьл донейгеш...

Гьечи ме евош-евош гирошдум э дэгӀэм эн
тозе пишейме. Дусдгьойме омбордекишу бируьт
хорисуьзе отходникгьо. Угьо э салгьоревоз вир
мибисдорут э промыслогьой нефти э Баку ве эн-
жэгь миёморут э дигь Гэре-бир гьеминон. Уне-
гуьре угьо эз ме тижтете ве лугьондте диремби-
руьт, угьо бируьт почти гьэтигьэте фэхьлегьо,
ме гьемише разинуьм эз у хубе одомигьо, хуте
сохдетгьо чумгьоймере эри дире.

Пуьлом,—мигьфди угьо-тирозуни, э гьэсдевоз
егӀэлмиш сохде оморигьо. Туь дениш, Сулейман,
гьэллет мебош. Э и тирозугьо рузиш, шевинш эдете-
пеймунденуьт бирор имуре э е тике нун, эри е
гез жомо, кими вэгӀдо эри согь гуьмуьр. Жуьр-
глэтлуь бош, виниш гьеме сенгьгьой тирозуре.

МэгӀнигьгой мере ме вердиш бирем эри гуьнжун-
де э чул. Вогошденки шохьонгум э дигь, ме гьеми-
ше гьэриш мибисдорум э гьэд хьэрмэхьгьо ми-
хундум у руз гуьнжунде мэгӀнире. Ме даже ние-
дануьсденуьм чуьтам бирден мэгӀнигьгойме лов
бисдоге э дигь. Ме угьоре хунде нисе гешдем-
бируьм ве ние нуьвуьсдембируьм. Тозе нишей
ме бисдо гурунд ве лап сокитсуьз эри темизе
одоми. У сер гирд эриме эри овурде омборе зарал
ве кеме шори.

Е гиле э вэхд форигьэти иму гоф сохдим
э товней коргьгой Гуьломи.

Эз рэхь гирошдембугьо малла поисд инжо эри
нумаз хунде, ве эз нумаз бэгьдо эй дуьль не-
мундеи гоф сохд э имуревоз. У вэгӀдон э дуьль
ме гьэгьр дебу: у руз е шинох мере суд сохде-

бу, куьгьне богъбончире эри гъэрдгьой кук энупзи е орине, пушо куьшде оморобугьо эз дес хуни хуьшде. Ме гуьйжундум мэгни ве хундум уре келе келе. Маллара гъэгр омо. У додо эз синейме хъэрой вегирд.

— Э же шиновусдейт ки, лувтгьо вэхизуьт вомухут судьягьой падшогыре. Туь кечеле думь. Кор туь гьисди кешумоле эз песо эри оморе, э товней туь эри фикир сохде, худоре шуькуьр, тапшуьрмиш сохде омори э серберэхьчи. Ененге туь дирей ми гьич, биэв песово-песово э пушо. Гу гьери.

Ме вэхишдуьм эз жигейме: и кор сухунд мере.

— Томошей—гудфирум ме,—бегем э думь ижире десгьо вероморе, — увэхди вегирдуьм малларе эз душгьо, екемлелей тик гирдуьм э сер эн чешме. У вэхди хъэрмэхьгьойме хэндусдуьт, ве эрме оморенигьо коре хэрэб сохдут но. Малла зердеву зе, зурн вирихд э дигь. Э песойме омо ковхо. Мере берд э канциляр, силис сохдут, ве сер гирдуьт э гъээзмет эри гьишде нушунде, оммо оморут дусдгьойме. Угьо э сер гъурон шовгло сохдут ки, и просто неварасирейни гудфире, ве Сулейман, эслогь эз гъэгр не бирмунди гъувот эн гьулгьой хуьшдере. Мере рохьо дорут. Сэхд гъэдэгъэ зере ки, ме дие е вэхдиш ижире „мурдала“ мэгнигьо не гуьнжунум гудфире. Меш игьоре имид дорум.

Де чуй миёсдум сохде ме.

Дузире гудфире глэмел нисе оморе, шефдире э стихигьо эри гудфире минкин нисди. Эз и кор

бэгъдо ме омборе салгьо мэглуьм несохдум тозе мэгнигьой мере, чуйнки нисе вонсдембу мере рисковать сохде э чумгьоймеревоз...

Кей буге, гье умогьойгьо э Кюриински догьгьо зигьисдембу э иму е келе, хон Мурсал. Уре бу е шогыр, косибе ошугъ Саид Кочохорский. Тэгрифи эн Сеид рафдебу дур, оммо хоне хъэз нисе оморёмбу э кин ю кесе тэгриф дуй гудфире. У могъбул мибисдо. Огол зеруьт ошугъэ.

—Хун мэгни—гудфи хон, комиреки бу хъэшд вен, ве могъбули кеширембу э и гуьлом. Саид хунд мэгни.

—Туь гуйге хуб хунди,—гудфи хон,—туь услои, гьелбетки, оммо туь гьечи лонгьсуьз эри чуй денишири. Эхи инжо нуьшдегору зенгьойме бирут...—ве векенд чумгьой ошугъэ.

Ме шиновусдем э товней эни кор ве хуб эёрме гирдем. Ве унегуьре теслих сохд эри дошде чумгьой хуьшдере. Оммо поэт, эгенер муьрде жендек нисдиге у, лэглэ беде нипою. У э гъэршуй войгеюш бисдоге, зарали эз усולי ве шори эз хуби, эри пэхьни сохде эз гуьлом, дошде эри хуьшде э дуйль хуьшде у нидану. Поэт—гъэребечдори. Тейте э гъугъ эн у е теке бегьериш веригьо одомигьо динж нипоют эри вачарунде э лигегьой энуп э чубугъгьо-ревоз.

Е гиле ме рафдуьм э шегьер эри кор сохде. У вэхди э товней ме, чуй э товней поэт, уже дануьсдембируьт э гъэд хэлгъ, ве поисде э Ашага Сталь, giroшдегоргьо омбор—омбор хэбер мивегирдуьт э товней Сулейман. Э Дербенд, бэгъдовой

согъ руз кор гешдеиме оморум эй хисире э кервон-суре. Ме лап инжимиш бируым, хисиребируым э сер хори. Егилейге эз гъэд хов мивинуым киниге эдее хунде мэгни мере. Дуьлме неверасирени шор бисдо, ме суьфдеи гиле чувствовать сохдум чуйтам глэрсгьо, оморенуьтге э ён бугъоз..

Э киму э ежиге, э е утогъ хисиребу омборе хэлгъ, ужире косибгьо, мере хуно. Э глэрей энугъо дебируьт лэзгигъош. Эз глэрей хов ме эдее шиновусденуым—мэгнимере эдее дегирде екиге келе ве могъбуле сес. Уре эдембу хунде даландар*. У сер гирд эри хуьжет сохде э косибгьоревоз, хуьшдере лап хубе мэгнихун хьисоб сохде ве талаб сохде эз угъо эри эни хотур эз гьерки е шогъи. Косибгьо отказ сохдембируьт, оммо даландар эдембу хосде. У вэхди вэхшдуьм ме.

—Эй игид—гуфлируьм ме—туь эз хуьшде хунде, небуге чигъой кесигере хунде?

— Эз хуьшде.

— Гьечу буге хун ебо гьери винуьм э товней эни кервон-сура, э товней иму бедбэхдгьо...

Даландар хэндусд. Поисд, поисдум ме, де тоб недорум, сер гирдуьм мере воисдере хуно. Э кервон-суре сохити дебу. Согъ шев гьечи зури эзвер гуьнжундум мэгнигьоре, оммо себэхьмунде даландар вегирд килэхъэ эз сер э пушойме ве отказ сохд эз ме эри пул вегирде эй хисирей..

Егилейге э киме оморот суьфделе эз Баку оморебируьтгьо куьгъне дусдгьойме. Угъо ихди-

* Даландар—приказчик.

лот сохдут эриме е могъбуле гъозие-гъэдер. Э промыслагъой нефти забастовкай фэхьлгьо бири, оммо забастовка гирошд менфиглэтсуьз, угъоре ведекирдет эз кор, чуьн вэхизундегоргьо и забастовкере.

Гьовой хьэрмэхьгьо лап могъбул бу. Главное, э дигъ э товней эн угъо мэглауьм бу е охмурлуье мэгни. Вежегъит имугъойле,—эдембу гуфдире оморе э у мэгни—дулла сохит э сер ишму гьоволгьо, фуьрсит зенгъошмуре э базар, бигъил угъо фурухут руй хъэловигъо, ве назбалушгьоре, чуьнки, ишмуре хэргьоре э чубугъэвоз пиш сохде ведекирде оморетгьоре эз бисду, мэгрифет эри чуьни.

И стихире гуьнжундебу лезгинский поэт Гаджи, кор сохдембугъо э промыслагъо э угъоревоз э еки, оммо эз кор ведекирде не оморебу, чуьнки у гьемише тараф эн хозяине гирдембу. Подлец! Бегем э товней эни билэглэтие кор ме гоф не сохде довом доре поисде мидануьсдуьм? Ме согъ руз гешдуьм, жиге не офде эри нуьшде, эжеки эриме хубте жиге бу. Гуьнжундум жогъобе, ве хундум уре шиновусдени эз сер бун хунейме, Дусдгьойме куьвуьсдуьт мэгнире, денорут э конверт фуьрсорут э Баку. Э ёрмени гьечи, унжо вебу ижире гофгьо.

„Ме шувун хуьшдере э мурдала чиртигьоревоз, кечеле сег. Мурдали месочном поэтире, ме пушоки эдее диренуьм чуьтам сер туь э гьоволевоз гулу-гулу миравге э глэруьси эн дусдгьойме“.

Гьечи эз и вэгъифей те у вэгъифей ме ми-гуьнжундум мэгнигьо, лэглэре сунденигьо

герме хуреге фуберденигьоре хуно, э чуькле тикелегьоревоз...

Гирошд пенж сал. Е гиле шиновусденуьм васали ки, падшогье венгесдет, ки гьеме имугьой тени, омори азади, лап хэлггэ гьечи сэхд герег гьисдигьо. „Чуь жире азадини и, фикир сохдум ме. Э судгьо пушотейнере хуно нуьшдет гье у судьягьо, Гоширгьой эн дигь пушотейнере хуно эдете хьуькм ишуре бирмунденуьт э иму—томошее азадини эгер расдиге и“. Оммо—песе черх хурд вэхд.

Гогь англичангьо, гогь деникинцгьо, гогь бичераховцгьо, гогь алла-вердигьо—ки сер ведебердембу эз угьо, ки текелиф сохдебу угьоре. У вэхди ме гьеле хуб ние дануьсдембируьм, ки одомигьоютге большевикгьо.

Ме омбор думит сохдембируьм. Эз ён хунейме мигирошдуьт одомигьо ве мипуьрсуьруьт эз ме меслэхьэти. Оммо ме эй жогьоб доре тэгди ние сохдембируьм, дануьсдембируьм: зугьун-зани нисди, э зугьуневоз пойдемунуьго омбор-омбориш мундени дураз э хори, эри вэхидше дие гьувот нисе бире.

Е гиле э Касум-кент оморут интервентгьо ве угьо дуллу сохдут се дигьигьой мере. Эри чуь? Ме медан, дуллу сохде оморетгьо большевикгьо бирет ве оморет эз Баку э кумеки иму...

Огьо,—фикир сохдум ме,—хори эн иму, догьгьо эн иму, одомигьо комигьореки дуллу сохденуьт, куьшденуьт, угьош эхи эн имуни... Чуь кори дие и. Значит большевикгьо—игьо, веди

бирени, иму хуьшдени имуним, оммо кесгьойге инжо эдее хозяини сохде.

Гье у руз экуче вохурд э ме куьгьне хозяйинме. —Сулейман,—гуфди у,—туь эри чуь негуьн-жундей мэгни э гьувзет Казимбей. Небуге дошдей гьишде угьоре эри большевикгьо?

Ме гоф несохде поисдум.

И гьуьлом—черхи,—гуфди гене хозяин—гьемише эдее черх хурде, гьемише эдее черх хурде.

—Дуз черх ние хурде—гуфдире, буррурум ме гоф энуре

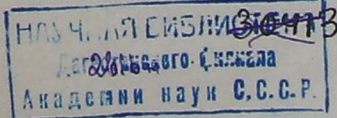
— Туь пой, туь пой, герден туьреш гьир ние воисде ми?

—НэгI, жогьоб дорум ме. Гьире хьэз оморени пигь, оммо герден ме буьтуьн дугуми...

У руз, э хьисобевоз, э хунме е дугь гоф сохд э тегьер большевики. Ме э у мешет небисдорум, дорум уре эркини... Сес эн у бисдо лап звер. У бисдо эн ме суьгьд...

Э и книга веригьо стихигьой эн буьзуьрге поэт хэлгьи Дагестан, орденоносец Сулейман Стальский гьелбетки томом рази нисоху войгей эн хундегор имуре эри шинох бире э гьеме гьошире творчествой Сулейманевоз, чуьнки э и книга доре оморет энжэгь кими стихигьо ве мэгнигьой эн Сулейман Стальский. Чуьш бисдоге гофсуьз гье и гьисдигьо кеме стихигьош э зугьун тати омборе хьйр мидуь гьилгьой школен имуре ве хундегоргьой имуре.

Стихигьой эн Сулейман перевод сохде омори э

десдин эн жовоне татский поэт Миши Бахшиевоз. Гуфдире воисде ки, переводчик венори гуфдире гъеме хъэрекетигъо, дануьсдеи ве опыт хуьшдере эри э жиге оворде и келе коре. Те минкин гъисдигъо гъэдер эри дуз гъишде э перевод чуйтам содержанияй эн стихотворениере, гъемчун формой стих гуьнжундеи эн Сулейманеш. Гуфдире и тараф эн переводе эслогъ хъэшо зере герег нисди ки, качеством перевод томом войгей иму воисдере хунои гуфдире. И суьфдеи переводи. Гофсуьз ирад миёв э хундегору кемсуьгие тарафгой эн переводиш, комигьореки иму белки сечмиш несохдейм, е белкем гъувот иму нерафди гъечу верзуьшлуь эй перевод сохде. Гофсуьз э и тараф фикир эн коллектив хунедгоргоь и книгара, мибу гъиметлуье замечания, гъэгъигъэте урок, комиреки иму гофсуьз э перевод сохдеки генеш стихигъой Сулеймане э келе шори ве согъбоши гуфдиреиревоз эз авторгоьшу э назар мивегирим э кор иму. Гъечинге э условией кем гъувотлуьи, кем опытуьи эн корсохгой татский литературей иму, и переводе хъисоб сохде мибу хубтею, ве и перевод биё бу нишон эри гъеме корсохгой литературей иму, эри э дусде дуьль бирориревоз ве э шоре войгей большевикиревоз, муьхкем вегирде э дес кор пушово бердеи жогъиле пролетарский татская литературей имуре, ве Гошир сохден литературей имуре э стихигъо ве произведениегъой эн узге буьзуьрге поэтгоь ве писателгъой эн бирорие республикагъой хэлгъи имуревоз.

Хъызгил Авшалумов.

ЭРИ ГИЪУЛОМЕ УЪШУЪГЪ ДОРЕНИГЪО ГӚЗИЗЕ СТАЛИН

Ленин иму суьфдени,
ГӚлемете кор сохдигъо,
Куьгъне вӚхъше душменгъоре
Гъумолетлуь хуьрд сохдигъо.

Ведешенде десдекгъоре,
Хуьрд сохде чин, медалгъоре,
Гуьрд сохде фӚхъле ранжбере,
Беде падшогъе нисд сохдигъо.

Гуьрд сохде класс фӚхълегъоре,
Кура сохде хьовиргъоре,
Эз душгъойму зулумгъоре,
Венгесе ве вир сохдигъо.

Ленин дешенди бинере,
Эй вокурде тозе девре,
Хьовир иму Сталин, уре,
Гъисди лап дуз вокурдигъо.

Ленин гъишде весиете,
Туь чуьн чирогъ гъонм дошде,

Рэхь партияре дуз берде
Пуьломе товуш сохдейгьо.

Туй гьич динжи не вегирде,
Большевикгьоре э гьовхо берде,
Эз куьгьне рэхьгьо овурде,
Э тозе рэхь ведировундейгьо.

Жоборде пролетаргьоре,
Гуьрд сохде гьувотгьошуре,
Лов-тум сохде хогьингьоре,
Рузгьоймуре шор сохдейгьо.

Шевиш рузиш гье кор сохде,
Могьлугьэ э шори берде,
Фабрик, завод вилеете,
Парамендлуь сохденигьо.

Сталин—вождь, эдесдин туь,
Гьер куьнж иму вараюсти,
У уьшуьгь, аслан, гьнсд эн туь,
Эйму товуш сохденигьо.

Тозе рузгьо, жогьил бирем,
Хуьшденме дуь гуьлом дирем,
Стал Сулейман Шогьируьм,
И гофгьоре гуьнжундемгьо.

ЭЗ ТОВНЕЙ МУЪРДЕИ ЛЕНИН

Имугьойле варасирем,
Дуьнэгь кервонсурей, хьовир,
Ленин—азадсох имуре,
Чуьтам ним э гьовре, хьовир?

Э иловле туь хуб дениш,
Гироше рэхьгьоре виниш,
Имуре сохдегор геймиш,
Эдей жейле бире, хьовир.

Эй косибгьо кумек бу у,
Трибун ве эгьуьлменд бу у,
Дуьль хуькуьмет иму бу у,
Воку тен ёсире, хьовир.

Торик бисдо товуше руз,
Дуьлгьо гурунд, сергьойму гьуз,
Гьер одоми марасуь дуз,
Э ю гуфдирере, хьовир.

Эз Москва хэбер омо,
Вокурдут дуьлгьойму домо,
Сергьойму зофру фурамо,
Дегьурде синере, хьовир.

И чуь бедмозоли бисдо;
Товуше руз торик бисдо,

Ранжбергъо, хъовиргъо-дусдгъо,
Вир сохдут рэхъбере хъовир.

Думит кеши бирор хэгьер,
Мигунге хурдим зэхъэр,
Эз богъ иму муърд рафд бегьер,
Гурунд сохд дуьлгьоре, хъовир.

И хэбере шинре иму,
Гушгъо кар бире хубте бу,
Гурунде догъ э сер иму,
Поисд имугъойле, хъовир.

Оммо гъисд э у ухшеши,
Уни, поисди э пушо,
Метерс, ширине емишгъо,
У дор омбор миѐру, хъовир,

Ленине бу келе эгъуъл,
Келе талант, фирегъе дуьль,
Эн Сулейман дорд доре дуьль
Эхи муърди келе хъовир!

ЭРИ ГЭЗИЗЕ СТАЛИН

Э гуьржистон зенде оморн,
У вождь бире эри иму,
Биней тозе дуьнѐгъ нори,
Вокурдегор шори эйму.

Уре хуно екиш нисди,
Э сер дуьшме сиегъи бесди,
Советская шоре власте,
Вокурди у нори эйму.

Иму тозе сохдейм богъэ,
Куьгъне хуне, куьгъне догъэ,
Гъеме косябе могълугъэ,
Бирор сохди у эриму.

Э колхозгъо кура бирейм,
Тозе рузгъош иму дирейм,
Ини имугъой винирейм,
Шори бэхдевери иму.

Э конституция веригъо,
Чуьтам бошутге хуб коргъо,

Э гүблом гьсидигьо коргьо,
Ошкор бири эри иму.

Эз пуф торик гьич нибугьо,
Э гүблом гье мимунугьо,
Эз шушдеш ки гьич ниравгьо
Ранг гьирмизи гьсиди э иму.

Душмегьоре пара сохде,
Эз дусд меслэхьэт вегирде,
Э съездгьо лап рач гоф сохде,
Ижире буьзуьрг гьсид э иму.

Кубгьне медал, кубгьне чингьо,
Бигьил сиегь бугу угьо,
Имугьойле, эй, хьовиргьо,
Гьеме ихдиёр гьсиди э иму.

Дошденигьо серхьэдгьоре,
Муьхькемлуь сохде рэхьгьоре,
Воровунд хуб дуьлгьоре,
Эгьуьлменди учитель иму.

Э ёр Стал Сулеймани,
Келе буьзуьрге чигьрет энугь,
Разименди Сталини,
Эй вомухде гьсид э иму.

ЭРИ ГҮЭЗИЗЕ СТАЛИН ИМУ

Э иму порядке вомухде,
Хэйр бирмунде туь, Сталин,
Руз бе руз гье буьлуьнд сохде,
Гелир имуре туь, Сталин.

Эгьуьллуь бирмундей туь рэхь,
Тенге рэхьгьо бирет фирегь,
Зевер сохдей эз гьер тараф,
Коргьоймуре туь, Сталин.

Борбод сохдей зулмкоргьоре,
Хилос сохдей косибгьоре,
Дануьсдени гьер коргьоре,
Гьимет норе туь, Сталин.

Власть Совете хосдегор,
Азадире дусд дошдегор,
Эй косибгьой гүблом бирор,
Имид бирейм э туь, Сталин.

Гьичиш нисд чин, медал эй туь,
Гьэлхэнд партияимуну туь,
Эйму ошкори сифет туь,
Эй дуьшменгьо сэхд, Сталин.

Гьеле гьил бире-бире,
Дануьсдембири гьемере,

Эри хуьше дананире,
Хуте бирей туь, Сталин.

Очугь сохдей туь гьопугьо,
Эки хуб-хубе хурекгьо,
Шолум веги эз имугьо,
Фирсореним эйтуь, Сталин.

Стал Сулейман туь рач гу,
Эри хэлгь раче гофгьо гу,
Хьисоб сох туь ранггьоре гу:
Гэзиз-гьирмизини Сталин.

ЭРИ ГЭЗИЗЕ БЕБЕЙМУ СТАЛИН

Гуьнжунде кор косибгьоре,
Невомунде туь, Сталин,
Руз бе руз хьол могьлугьгьоре,
Элей хуб сохде туь, Сталин.

Бисд сала богь емишиму,
Овурдени емиш эй му,
Муьхкемлуьни гьемише эйму,
У расде гоф туь, Сталин.

Лап келен у хьохмой туь,
Э кор хуб фикир доре туь,
Дусде эз дуьшме тефигьлэти
Хуб фегьм сохде туь, Сталин.

Согь дуьнэгье риз кешире,
Дуьшменгьо эй пара бире,
Куьгьне чойгьой зуьлкоргьоре,
Хуб хуьшг сохде туь, Сталин.

Келе-чуьклей жофокешгьо,
Э туь дениширет угьо,
Кеф хьол гьеме одомигьо,
Хуби э десдин туь, Сталин.

Офдейм рузгьой мозоллуьи,
Гьелбет эз товней бэхдлуьи
Иму, э конституция вери—
ве гьем э доклад туь, Сталин.

Эн Стал Сулейман ижире,
Ньетюни туьре эй дире,
Дануьсденуьм лэгьлэй туьре,
Ширине лезети, Сталин.

КОНСТИТУЦИЯ

Омборек бу тозе закон,
Шоре васал бири эйму,
Мозол инсонни и закон,
Хубе гофгьо вери эйму.

Гьер тарафе виниреним,
Келе коргьореш диреним,

Буьзуьрге хьовир Сталин
Пардушгьо венори эйму.

Эйлонмейму булут пури,
Э дуьлгьойму шолуми дери,
Эй лов-тум сохде дуьшмере,
Желде гьувот бири эйму.

Дуьимуьн план эн пенжсали.
Чуь фирегь ве чуь гуьзели,
Гьер одоми варасири,
Келе ихдиёри бири эйму.

Одомигьойму гьинормендуьт,
Хори, гьовореш гешденуьт,
Хьовиргьо миглид гирденуьт,
Ини бэхдевери эйму.

Мозоллуье руз омори,
Дуьшменгьойму борбод бири,
Оморени гьер руз шори,
Ве ширине хов эриму,

Сулейман, де фикир мекеш,
Эн имуни рузгьош, шевгьош,
Гирошдейм бисдимуьн салеш,
Раче коргьо дирейм иму.

ЭРИ ОРДЕН

Омборек бугу и орден
Ире дошдегор гереки,
Ире уьшуьгьлуь гердунде,
Лап, хуб, дуз гешде гереки.

Э ёр бугу Ленин—бебе,
Зэхьмет дири у лап зурбо,
Рэхь бирмунди келе рэхьбер,
У рэхьэ рафде гереки.

Чуьтам ме гуфдиренуьмге,
Расде гофе э дуьль дошде,
Куьгьне мурдалире шушде,
Тип-темиз сохде гереки.

Тигьгьэтлуь хуб фикир сохде
Метлебе эй бегьем сохде,
Коргьоре эй пушо берде
Гьэьгьу кешире гереки.

Хьовиргьоре гьисди ниет,
Эй власть иму дуь гьувот,
Кура сохде номус, гьирет,
Хуб желдлуь гешде гереки.

Стал Сулейман гьэрхунди:
Эз товней фикир косибгьо,
Ченгьэдер вес сохдеге гофгьо
Зугьун лезги хунде гереки.

ХЪЭШДИМУЫН МАРТ

Хъовиргъо—зенгъоре имбуруз,
Ме омборекбу сохденуым,
Хэлгъгъой Россияре имбуруз,
Ме омборекбу сохденуым.

Коргъой хъукуьмет имуре,
Эй пушово берде уре,
Гьерки венорени дуьле
Ме омборекбу сохденуым.

Социализм параменди,
Эри вокурде гъэлхэндим,
Э зенгъо иму имидим,
Ме омборекбу сохденуым.

Азади гъем ихдиёри,
Зенгъоре доре омори,
Гуьлишоне рузгъой шори,
Ме омборекбу сохденуым.

Согъ гердошит коммунистгъо,
Севгиле гъэзизе дусдгъо,
Шоре девр вокурдегоргъо,
Ме омборекбу сохденуым.

Сулейман Стальский, туь,
Гъэзизе хэлгъэ дуьлшор сох туь,
Мерд не зен бэшгъэ нисд эйтуь,
Ме омборекбу сохденуым.

ЭЗ ТОВНЕЙ МУЪРДЕИ ОРДЖОНИКИДЗЕ

Муърдеи туь овурд эйму,
Хижолети, Орджоникидзе,
Дануьсдим имугъгой иму,
И дерде, Орджоникидзе.

У бу аслан, ошкоре сес,
Дуьль дуьшме венжие алмаз,
Хосиет хуб, хубе хъзвес,
Гъечи бу Орджоникидзе.

Дуьль нэхогъе телеграммгъо,
Гуфди эз товун биригъо,
Гурунд бисдо дуьль эн хэлгъгъой
Ватан иму, Орджоникидзе,

Тейте эз Масков дуборе,
Хэбер вогоше оmore,
Фикиргъойму бу оворе.
Дуьлгъо гурунд, Орджоникидзе.

Дануьсдимки и кор расди,
Энгуьшд э донду вогоси,
Хъовиргъо деш хуб вараси,
Гужуьль бу Орджоникидзе.

Эри хуб сохде коргъоре,
Зиёд сохде заводгъоре,

Динжи доре косибгьоре,
Ниет бу эн Орджоникидзе.

У бегьем сохд келе коргьо,
Э вилеет хуб булигьо,
Нивегирд гьич беде коргьой
Хогьингьоре, Орджоникидзе,

Эз гӀзрейму де рафди туь,
Согъ гердо мунде дусдгьой туь
Кумек мибу у гъувот туь
Эй зиндегьо, Орджоникидзе.

Эдет муьхькем бире коргьо,
Э хори эн дусд имугьо,
Сталине гьозор салгьо,
Пуьмуьр гердо, Орджоникидзе.

Стал Сулейман гуфдире,
Фикир гьеме улкегьоре,
У туь эйму гьишдегьоре,
Мидорим, Орджоникидзе,

ЭРИ КОЛХОЗ

Офорим туь гъучогъ колхоз,
Омбор кура сох членгьо,
Овом бугьо мунде ёлгъуз,
Хуб не варасире угьо,

Гьерки хуб вараси коре,
Дуз чарунде у фикире,
У косибгьо варасире,
Муьвнуьт хубе шоре рузгьо.

Эз товней кор дуьшменгьойтуь,
Хуб тигъэтлуь фикир сох туь,
Рэхъ эн уре сур-вир сох туь,
Эй, косиб, овом мундейгьо.

Гоф сохде у э туьревоз.
Чум покурде э десевоз;
Э метлебгьой эн уревоз,
Нунсуьз биё бу косибгьо,

Закон эн у гӀоширгьоре,
Дануьсдени, косиб уре,

Гьич нивою кулакгьоре,
Пур бу шувгьэм эн батракгьо.

Хэёл душмегьо ошкори,
Усдой эн дургуне кори,
Уре нивою иму дорим,
Э богъ хувкуьмет бегьергьо

Эз руй у дусдиш гьисдиге,
Хун туьре хурде дануьсдге,
Гьелбет бирор юре куьшдиге,
Ишму мибошит хунигьо.

У залумгьо шор нис бире, •
Де рэхь немунди угьоре,
Гьовгьой эн куьгьне чойгьоре,
Де мехурит, лихьэи угьо.

Душмегьоймуре пиш сохде,
Ве гьем ихдиёрсуьз сохде,
Хьовир иму Сталин дошде
Имуре гьэлхэнд, хьовиргьо,

Сулейман лап расд гуфдире,
Беггьо, хонгьо, кулакгьоре,
Нивою мурдале хогьингьоре,
Эгьувлменд бирей косибгьо.

ГЪУВОТ ИМУ

Шешуьм бэхш дувнэгь гьисдигьо,
Уруснет гьисд имуре,
Омборе хэйр доренигьо
Ижире ватан гьисд имуре.

Дуль гьерки э лойму гьисди,
Э у имуре гьич гьэгьр нисди,
Баку, Масков, Тбилиси,
Ленинград гьисд имуре.

Эй косибгьой гьер милетиш,
Четин нисди гьич е кориш,
Хубе желде хувкуьметиш.
Имугьойле гьисд имуре.

Э душме инсоф нис сохде,
Э дусдгьо гьич гьэгьр нис сохде,
Э сер верф жиргьэ нис гьишде,
Политикейму гьисд имуре.

Эри дуль косибгьо шори,
Азади гьемишелуьг бири.
Э гьемей гуьлом бирори,
Эй сохде ниет гьисд имуре.

Сталин иму гьувот власти,
Эзу зиректе екиш нисди.

Кумек эйму гьемише гьисди,
Ижире вождиш гьисд имуре.

Сулейман хосдени ире:
Улкей Совет гуьлшон бире,
Гьер куьнж гуьлом азад бире.
Гъувот Ленин гьисд имуре,

ЛЕНИН МУЪРДЕ БЭГЪДО

Хьовир иму Ленин муьрдгьо.
Тенг бисдо келе гуьлом иму,
Э жу гуйге дуре офдо,
Сэхд дорд дорут дуьлгьой иму,

Эз руй—хьовир, эз дуьль дуьшме,
Кимигьо шор бу эй хуьшде,
Оммо э жигей эн дусд хуьшде,
Омо муьхькеме Сталин иму.

Косибгьо, тенги мекешит,
Хубе коргьоре винишит,
Э и тозе хуне нуьшит,
Дер очугъи эй гьемейму.

Хьол дуьнэгье варасирет,
Фэхьлегьо хуб уэгь бирет,
Э тозе богь Масков дирет,
Ширине мейвогьоре эйму.

Гьеркире данани гьисди,
Уре э гуьлом гьич терс нисди,
Э гуьндуьри гьэле поисди,
Веберденигьо пилокон иму.

Э и шоре власть хуьшде,
Фэхьлегьо ранжбергьо нуьшдет,
Гьэрхундим союзе дошде,
Екинуйт фикиргьой иму.

Эй, Сулейман, туь хээрй сох,
Хисирегоргьоре хэбр сох,
Е вилеетеш фурмуш месох,
Гуьлишонлуь бирейм иму.

МОСКВА

Дануьсденуьм—туь бинею,
Эн Россия гьисд, Москва,
Мибу гуьфдире дуз ниею,
Эн гуьлом туь гьисд, Москва.

Бируьм ебо ме нгьэре,
Гьони оморем дуборе,
Умугьой туь еки бире,
Гьони дуьвойне гьисд, Москва.

Э сер хори, ззир мостгьо,
Сес сохденуйт трамвайгьо,

Электири ве фанаргьо,
Раче хунегьо гьисд, Москва.

Туь гьисд гъувот хьуькуьмет иму
Эн косиб бугьо хэлгъгьойму,
Э зир хори метро эйму
Келе подарка гьисд, Москва.

Дуьнэгь эдее шинире,
Сес семиллиён енимере,
Эн Совет туь гьисд гуфдире,
Келегеди сер Москва.

Э гьуьлом одлуь гьисдигьо,
Паргьоюш жогьил гьисдигьо,
Эн ю гофю расд гьисдигьо,
Гъувот гьуьлом гьисд, Москва.

Хьовир Сталин гьисд вождь иму,
Эз бурлиянт тов-тови у,
Гьемере эгъуьл доре у,
Расде деде гьисд, Москва.

Эри Стальский Сулейман,
Нуьвуьсдере не дануьсде,
Зугьун русе не дануьсде,
МэгИни хунде четини, Москва.

ЭРИ КРАСНОАРМЕЙЦГЬО

Зигьо шоре могьлугь иму,
Уьшуьгь хьуькуьмет гьисдигьо,
Яратмиши Ленин иму,
Красная армия гьисдигьо.

Ишму гьелбетте гьемише.
Э гъэршуй душьме мибошит,
Ишму ширине емишит,
Эз богь Ворошилов гьисдгьо.

Гуьрд бошит фэхьле ве ранжбер,
Беде душьме соху пар-пар,
Душьмегьоре гъэбер-гъэбер,
Сохит муьхькеме игидгьо.

План хьуькуьмет имуре,
Мигуьм ме эйшму уре,
Гирит чуьн аслан хуьшдере,
Хьэлел бугу хурде ширгьо.

Эн Стал Сулейман гъонуни,
Гьеме коргьо хьэрмэхьини,
Гьер руз зиьд бирениним,
Иму, хьовир Красноармейцгьо.

ГУЪЗЕЛ ЁР

Кук: — Хьэйф пойгьойтуь омере мере
Пееде мара гуъзел ёр,
Е сиб нне доре мере,
Инсофсуъзе гуъзел ёр.

Духдер:— Хьэйф пойгьойме меёвгу туьре,
Ленг нисдуьм ме, гуъзел ёр,
Ме эз же дуьм сибгьо туьре,
Нисди богъме, гуъзел ёр.

Кук: — Эйтуь гьэйгьу кешире ме,
Эдем хэсде биренуьм ме,
Текей хэреб муну дуьлме,
Расде рэхь гу, гуъзел ёр.

Духдер:— Ужире гофгьоре гуфдире,
Мэхэндун мердгьо зенгьоре,
Е кепикиш хэрж не доре,
Келегед бирей гуъзел ёр.

Кук: — Лерзиренуьм туьре дире,
Лап сэхт жонден месох мере,
Эй надуьшменде жейронлей
Ейлогъ гуьлгьо, гуъзел ёр.

Духдер:— Гэмел миёв муьгьбет бире,
Жейле гоф мисохим уре,
Гэдот гуьлом гьисдигьоре,
Хэржи сох бер гуъзел ёр.

Кук: — Бовор месох э духдери,
Эз хосдеи поюгьо буру,
Месох туь дуьль мере гурунд,
Гьутинере гирде, гуъзел ёр.

Духдер:— Туьре ме гье эдем дире,
Туь хуб фикир сох гоф мере,
Омбор мепой туь хисире,
Хэбер бош туь, гуъзел ёр.

Кук: — Духдер, туь э хьолме дара,
Мевачарун хуней мере,
Шефд сохде туь у чумгьоре,
Метерсун мере, гуъзел ёр.

Духдер:— Нис дануьсде, хэбер веги,
Э тегьер гуьлом десмере ги,
Дуь миллионе эй хэржи ди,
Деше гьире гуъзел ёр.

Стал Сулейман шогьбири,
Чуь соху э думит дери,
Хьэрмэхь бугу думит шори,
Зеншуввер бошит, гуъзел ёр.

КУК НЕ ДУХДЕР

Кук: — Э глэрей гьеме духдери,
Туй лап рачи, алагуьзлудь,
Туй небире дуьлме гурунд,
Мибу гьечи, алагуьзлудь.

Духдер: — Эйтуй гьурбу ширин жунме,
Энтуьнуьм ме, алагуьзлудь,
Гьуьдуьшбендуй эн туй нен ме,
Зу биё бу, алагуьзлудь.

Кук: — Гьисмет ме не бисдориге,
Нун нихурум алагуьзлудь,
Туй эн ме не бисдориге,
Ме ни хэндуьм алагуьзлудь.

Духдер: — Олхонцбош, туй бура хис,
Фикир мекеш, алагуьзлудь,
Данки э сер синейме гьисд,
Эй туй дуь сиб, алагуьзлудь.

Кук: — Э меревоз туй разини,
Пой ковтери, алагуьзлудь,
Эри хурде темэхь мени,
Е дуь емиш, алагуьзлудь.

Духдер: — Туй гуфдирейгьо гофгьо,
Гьэмел ниёв, алагуьзлудь,

Э богъ ме вегьо емишгьо,
Нерасири алагуьзлудь.

— Эн Стал Сулейман гьечини,
Эй екиш небу зубуни,
Дур ниёбу гьич эзини,
Духдер хуьсуьр, алагуьзлудь.

ЭРИ Э КУЬГЬНЕ ДЕВР Э ХЭЛГЪ ЗУЛУМ СОХДЕМБИРУЬТГЬО

Э куьгьне девргьо, хьовиргьо,
Эзир муьшд залум дебирим,
Омборе усоле гьэдэтгьой,
Зулумкоре дирембирим.

Ченгьэде беггьо ве хонгьо,
Э кул иму мигешд угьо,
Гуж мясохдуьт у мурдалгьо,
Дагестан, туй езугъ бири.

Довом доре э михьтожи,
Нун не офде бире гьожиз,
Косибгьоре сегьм мивечи,
Гьошир мизигьисд э були.

Гьер беге бу гьозор фэхьле,
Кем миёмо эй ю гьеле,
Мигирд эз бугьоз у эле,
Герден зофру бирем бирим.

Хэёлгыошу еки бире,
Хуышге нунлереш глэнж зере,
Фэхъле-ранжбер бирор бирет,
Эри дире бэхдевери.

Эз умугьой гье луынг шенде,
Хонгьоре эри фушенде,
Хьовир Сталин рэхь бирмунде
Дори имуре у рэхьбери.

Зигьо, зигьо, омбор зигьо,
Омборе дегь гьозор салгьо,
Ширине бегьере доригьо,
Э ён Тифлис гьисдигьо хори.

Омо раси кумек иму,
Фирегье рэхь вокурд эйму,
Мэглдон юре офдим иму,
Э хори гуьржистон бири.

Эн стал Сулейман ниети,
Дуз гуфдире ихдилоте,
Э дуэль мекеш туь зэхьмете,
Хьовир, дуэль туьре мухькем ги.

ЭЛЧЕГЪЭ ДУЬШМЕГЪО

Имуре нэхосдегоргьоре,
Эз бугьоз гирде гереки,
Зугьун ширин, гьэлпе дуьлгьоре,
Дуьшмере куьшде гереки.

Власть имуре нэхогьугьо,
Гьем кар гьемиге кур гердо,
У дессуьз ве пойсуьз гердо,
Сер эн угьоре чуьн сер маргьо,
Хьэл-хьэлим сохде гереки.

Большевик гьисдге туь мерди,
Эй эни власть журе ди,
Э дуьшме туф шенде деди,
Лугьой нуне гьер мерд эн дигь,
Темиз, хуб хурде гереки.

Эз доруни дуьшменгьойму,
Гьич согь ние бигьлим иму,
Хогьингьой эн ватан иму,
Хунхурат у дуьшменгьойму,
Угьоре куьшде гереки.

Нэсиглэтгьой Ленин иму,
Хубе жофогьою зйму,
Хубе меслэхьэтгьо зйму,
Эри гьемей ватан иму,
Эз дуьли дошде гереки.

Э песой гьуш гьилогь гешде,
Гьэр-гьэр сохде эри хуьшде,
Эз дуьль эн у деди муьшде,
Рэхьгьой эн у гьич нешушде,
Сеггьоре бурра гереки.

Тигьэтлуь ди фикир туьре,
Сулейман гуфдире гофгьоре,
Е мэгленон у гофгьоре,
Рэхь Сталин гуюгьоре,
Дуппе—дуз рафде гереки.

СУДЬЯГЬО

Э дуьль ишму инсоф неде,
Ишму бирэхьмит судьягьо,
Гоф косибе гуш нис гуьрде,
Руьшве не хурде, судьягьо.

Сэглэт нуьги сэбэхьмунде,
Ишмуре садан оворде,
Повунсуьзе зй суд сохде,
У хэржнедоге, судьягьо.

Дуллу биренуьт гьошгьошму,
Пул недоге э десгьошму,
Коре ниварасит ишму,
Мигьлит нуьвьусде, судьягьо.*

Гуфдиренуьм ме расдире,
Сухунденит косибгьоре,
Фурухденит бироргьоре,
Руьшве недоге, судьягьо.

Эз лой нэхогь чарусденит,
Лелешмуреш фурухденит,
Куьфгьоре пул пур сохденит,
Эй гюшир бире, судьягьо.

Гьечи бири ченд садсалгьо,
Эй, глэмуггоне хэрлегьо,
Миёвт тозе хубе вэхдгьо,
Мивиним иму, судьягьо.

ГЭИЛГЬО

Эз Сулейман шолум эришму,
Улке гуьль доре эришму
Э вилеет себэхь товуш,
Эри чумгьошму, глэилгьо.

Тембели усולי—шенит,
Мэглнире гьер руз вешенит.

*) Нуьвьусде омори э 1910-муьн сал.

Эз ён чушме чуьн говкуьгъи,
Серини э лошму г1элгъо.

Эришму очугъи, чуьн дефдер,
Симов зере ве зере пар,
Овгъой дерьёгъ ве астаре,
Эришму лап хуби г1элгъо.

Дуьньёгъ иму фирегъ буьзубрг,
Мозол омбор, омбор книг,
Ишму гьемере миданит,
Хунит гьер сэг1эт г1элгъо.

Эз край э край васал пури,
Ишмуре дошде вилеет,
Бигьил гуьль гьувотлуь бу,
Тов доре чуьн алмаз г1элгъо.

МЕРД НЕ ЗЕН

Мерд: — Суьфде чуь хуб хосдембири,
Эз ме лап шор бири туь,
Гьони руй туь легишбири,
Лап усол гоф сохде туь.

Зен: — Суьфде туьре хосдембируьм,
Недануьсде, гуьзел ёр,
Гьони туьре шинохденуьм,
Гьэгъигъэтден, гуьзел ёр.

Мерд: — Пой бирэхъне мундей дуь руз,
Э сер синейме нуьшдей дуз,
Минкинди базар бугъо руз,
Мосдонум ме эри туь.

Зен: — Зен ве шуьвер той биё бу,
Гьэровош шуьвер ние бу,
Эгер ме гьисдуймге зобу,
Туь испот сох гуьзел ёр.

Мерд: — Туьре галошгъо воисде,
Эз чуьмени косиб хосде,
Чуь сохум ме зен ме песеде,
Четини кор ме нен туь.

Зен: — Дердгъой мере зиёд месох,
Э ки гуюм, эй, вогу сох,
Гуш вени туь ве фикир сох,
Нубот мени, гуьзел ёр.

Мерд: — Туьре хосде ченд салгъои,
Бигьил, у келе гофгъои.
Зиёдие хьэройгъои,
Муьшд мегуьруьм э сертуь.

Зен: — Эз гьуьмуьр туь келеш гьисди,
Эз рэхъ гьуьлом песиш гьисди,
Мере хуно екиш нисди,
Бедмозолум, гуьзел ёр.

Мерд: — Нис воисдеге зигьисде,
Мешет нибошум ме гьич де,
Уни, мивадарай эз дер,
Бигьил бура, у рэхь туь.

Зен: — Рафди зимисду, гьеминон,
Туь гье эдей терсунде жон,
Весси терсундейгьо, омон,
Гьувотме нисд, гуьзел ёр.

Мерд: — Туь гуш ние гуьрде мере,
Текей шовгю дуьм ме туьре,
Туьртуьр сох хуьшдере бура,
Весси мере се гьэилтуь.

Зен: — Тундэхуй негьогь бире туь,
Беде фикире гуьрде туь,
Гьэилгьоре гуьфдире туь,
Мидори туь, гуьзел ёр.

Мерд: — Туь ежирейге гоф сохде,
Ме туьре де нис воисде,
Э ён еки медеше де,
Хьэловлегьой имуре туь.

МАЛЛАГЬО

Эз товней эн гьэдотгьошму,
Гуюм, варасит, малагьо,
Денуьшуйту у чумгьошму,
Э тигьэтевоз малагьо.

Гьэмелданит ишму омбор,
Гендуьм пур биренге гьомбор,
Гьеминон оморенге бор,
Вечире зокот, малагьо.

Э гьержой е корле бисдо,
Ишму э миглей эн десде,
Хуьшдере гуьфдире усдо,
Биренит сэгьэт, малагьо,

Не винит тэхсир ишмуре?
Фурмуш сохдейт косибгьоре.
Дануьсденуьм дуьлгьошмуре,
Гьечуни гьэдот малагьо.

Бегем ишму эгьуьлмендит,
Эсер ранжбер хэндуйсденит,
Лезетлуье чиш хосденит,
Хуней пэхьнуькиш, малагьо?

Хосденит чой, тозе этик,
Чухой мовут, гъобой ластик,
Е дэгъдэгъэш нимунит тик,
Эз чуйкле ворлеш, маллагъо.

Элеф-би дануьсе сэгIэт,
Гоф мисохит эри зокот,
Се мегъ васал рафде сэгIэт
Мушук э дес эн маллагъо.

Гендуьме вегирде мунде,
Туф шенденит э нубохунде,
Гъер мерд э тэгIди домунде,
Э хуне эй рафде, маллагъо.

Гъеминон сохденит сесгъо,
Келе негъуьлгъо э межлуьсгъо,
ТэгIбуьр сохде овосунегъо,
Воисдешмуре хуно, маллагъо.

ГIэйб нисдими эри ишму,
Гъечу гъэлл бире дуьлгъошму,
Бирэхъм бире у десгъошму,
Э хэлгъ гуж сохде маллагъо?

Гош руьгъэни хъээ оmore,
гъолинде шугъэмгъошмуре,
Дегешденит руй зверо,
Ишмуре гъирет нисд маллагъо.

Ширин сохде чой хурденит,
Косибгъоре фурмунденит,
Э Сулейман гъэьгър гуьрденит,
Расди гофгъойме, маллагъо.

Э ДУЬ ПОЕВОЗ ГЕШДЕНИГЪО ХЭР

Э дуй поевоз гешденигъо,
Хэре дирем-нумсуьзи у,
Гъич кор нисдануьсденигъо,
Лап бэшгъэ гIэдотсуьзи у.

Нисд эзуни гъич э дуьнэгъ,
Бирден хуру сетэгъэ жуьгъ,
Э пой нэгIл ве—э бурун дигъ,
Эй гешдеш гъинорсуьзи у.

Не гов, не гIэсб ве не гомиш,
Уре хуно гъич нисд екиш,
Хуьшдере гирдени гъечиш,
Гуйге гъеме хэри эз ю.

ЛэгIэй эн уре не гирде,
Хъозури у эй женг гирде,
Девегъореш эй гIэнж гирде,
Ижире сэхд тобсуьзи у.

*1) Нуьвувсе оmore эз товней маллай дигъ.

Иму эзу рази биреним,
Э сад монет уре дореним.
Расей дуймюреш диреним.
Оммо лап гъэргъэрсузы у.

Гене гуям жирейюре,
Хосдени у фирегъире,
У эз Гьемадан оmore,
Омон нерме муйсузы у.

Ранг хокисдер, невл нарине,
Эз гьозор ю гьисд е доне,
Руй зверо нэглэ зере,
Шевиш рузиш ховсузы у.

Ини гене е хосиет:
Сэхд гуж зере, тэхъле сифет,
Вепичирени у гьер сэглэт,
Гене хуби, суьргсузы у.

Эй гешде у лап зиреки,
Эй бор берде у гереки,
Дугъ ве калчан энү хуреки,
Зиёдте темэхъсузы у.

Э гешдеки у зиндеи,
Оммо дуймью глэнжгуьрден,
Сипре муйгьо, вэхд муьрден,
Песде ки эгъуьлсузы у.

Буш месох гьич Могъум юре,
Сэхд гьичуб пучун сер юре,
Виниге у денлее хэре,
Э сер денле рафде дуз у.

Тар биренге у суьрт рафде,
Хуьрд сохдени сер-сифете,
Хьэвес юре гъэдер нисд де,
Човш недан номуссузы у.

Дешендени у хуьшдере,
Песде чемуьсде офдоре,
Гъэгьр кешире, хуьршлуь бире,
Гье гу, гуйге гушсузы у.

Гуйге ю лап игидюни,
Э е садиш гьовоини,
Жигей эн у гье илхини,
Гьечиниге хэйрсузы у.

Вэхд бирени серсук бире,
Жигей хуьшдере нис дире,
Кура сох гьеме хьэивонгьоре,
Гъэгьигъэт хьэрмэхъсузы у.

Уре э кеме жуьгь хуте сох,
Э у езугъ бери месох,
Уре э кор ишлетмиш сох,
Эй отдых герексузы у.

Эй, Сулейман-и сэнгьборе
Тув э бисдуй ки фирсоре,
Хьйтиёт семе дор хуьшдере,
И гофгьо э стих ухшешсуьзи.

ЭРИ КОВХО

Эйму инжо динжи нибу,
Эй хэлгъ биёйт бурайм иму
Те дир бире бурайм иму,
Белки унжо хубте бисдо.

Тув ченгъедер гез деригеш,
Нивини инжо сер эхиреш,
Рафде гереки жэгметеш,
Белки чоре офде бисдо.

Эй, ковхогьо, кура бире,
Гирденит чубугъ чуткере,
Гъэриш сохденит гэрере,
Гуж сохденит э косибгьо.

Лап забуни и ковхойму,
Е кепике виниге у,
Жэгмете мифуруху у,
Чуь бирэхьме дуьли ковхо!

Одоми гуфдире хуьшдере,
Мифуруху у имуре,

Э дес гуьрде десдечуре,
Эдей гуж сохде э хэлгьгьо.

Чуь чоре, гу сохим иму,
Эзу гьич хэйр нисд эриму,
Сулейманиш гьувотию,
Небисдоге чуь соху у?

МИР КУЬГЬНЕ ДУЬНЁГЬ

Метлеб туьре дануьсденим,
Мир куьгьне дуьнёгь,
Эйтуь хьовир нис биреним,
Мир куьгьне дунёгь.

Эри э иму сохде гужгьо,
Весси туьре хэрж дореймгьо,
Нивою у куьгьне законгьо.
Нихогьуйт туьре дир чумгьо,
Мир куьгьне дуьнёгь.

Г'этош жиде зере яра,
Тэхьле салгьо э ёри гьеле,
Весси кеширемгьо гьэтре.
Мир куьгьне дуьнёгь.

Чуьн нарговгьо э бухову,
Эз хиники бирим кову,
Фабрик, завод эн г'ошир бу.

Поширгыош хьэрмэхьгьой туь бу,
Мир куьгьне дуьнэгь.

Гэил косибе эй хунде,
Э фикиртуьш гьич нигуьрди,
Поширгьоре пушо берде,
Чин-кечуйке гуш нигуьрди,
Мир куьгьне дуьнэгь.

Шинохденим глэдот туьре,
Весси венорей гуж туьре,
Нис хосденим глэдотгьоре,
Буррайм дие зенжилгьоре,
Мир куьгьне дуьнэгь.

Эз сифетгьо чуйн чойлегьо,
Мирихдуьт лап герме глэрсгьо,
Духдэргьойму ве глэруьсгьо,
Мигиризд эз дес туь угьо,
Мир куьгьне дуьнэгь.

Э Сулейман Стальскиш,
Омборе гуж венорей туь
Дуьль эн уре глэж гуьрдей туь
Нэглет гердо э сифет туь
Мир куьгьне дуьнэгь.

ДУР ПОЙ ЭЗ ДУЬШМЕ

Туь эз куьгьне дуьшме дурпой,
Эзу туьре хьовир нибу,
Хэёл эн у э туьревоз,
Эй куьнд бире гьич вэхд нибу.

Эз руй гуйге темизлеи,
Гоф сохдеюш ширинлеи,
Оммо дуьль ю лап хьиллеи,
У туьре хосдегор нибу.

Тейте э туь бели сохде,
Хуби зуте дур поисде,
Куьгьне хогьин, беседе мурдал,
Эзунире номус нибу.

Эз кемер ю хьуьзуьме зе,
Э уревоз дусдице ше,
Эз буше куьрпи эн дуьшме,
Гирошде секоно нибу.

Куьгьне зулмкор—глэзори у,
Боворини нисди э у,

Зугъу темиз хьиллет дуьль ю,
Эз шушде у темиз нибу,

Осгъуй эн у беде сеге,
Меги, пури месох билеге,
Сулеймане гуш дошлиге,
Эй туь гъич усоли нибу.

Иму уёгъ миё бошим,
Ненге э беди мидебошим,
Гоф дуьшмере биё куьшим,
Эзу имуре хьовир нибу.

Эн Стал Сулейман глэдоти,
Расде гоф эн у очугъи,
Имуре биё бу уёгъи
Пушоте у веслуь нибу.

СОДЕРЖАНИЕ

Эз редактор	4
Ихдилот Сулейман эз товун хуьше	5
Эри гүлуме уьшуьгь доренигьго Пээзизе Сталин	19
Эз товней муьрдеи Ленин	21
Эри Пээзизе Сталин	23
Эри Пээзизе Сталин иму	25
Эри Пээзизе бебей иму Сталин	26
Конституция	27
Эри орден	29
Хьэшдимуьн март	30
Эз товней муьрдеи Орджоникидзе	31
Эри колхоз	33
Гьувот иму	35
Ленин муьрде бэъьдо	36
Москва	37
Эри красноармейцгьго	39
Гуьзел ёр	40
Кук не духдер	42
Эри э куьгьне девр э хэлгь зулм сохдембиурьтгьго	43
Элчэггь дуьшмегьго	45
Судьягьго	46
Пээилгьго	47
Мерд не зен	51
Э дуь поевоз гешденигьго хьэр	53
Эри ковхо	56
Мир куьгьне дуьньегь	57
Дурпой эз дуьшме	59

МАХАЧКАЛА БИБЛИОТЕКА
 МАХАЧКАЛА ШКОЛА
 АКАДЕМИИ НАУК С.С.С.Р.

Татский язык

Переводчик М. Бахшиев
 Редактор Х. Авшалумов
 Техредактор М. Ханукаев

**

Сдано в набор 31-III-39 г. Подписано к печати 8-V-39 г. Издание № 51. Зак. 462, Уполглавлит ДАССР № А-1058. Форм. бум. ⁸⁴/₁₁₀ ¹/₃₂ Объем 4 п. л. Бум. листов 1 п. л. в 1 п. л. зн. 16000, тираж 1100

Махачкала, типография Даггиза, им. С. М. Кирова,

МАХАЧКАЛА БИБЛИОТЕКА
 МАХАЧКАЛА ШКОЛА
 АКАДЕМИИ НАУК С.С.С.Р.

ОПЕЧАТКА

Э 24 стр. э 17 риз эз зевар „Воровунд“ хунде гереки-Воровунде, э 60 стр э 1 риз эз зобру „Пушоте у вясль нибу“. Хунде гереки-вясль небу.